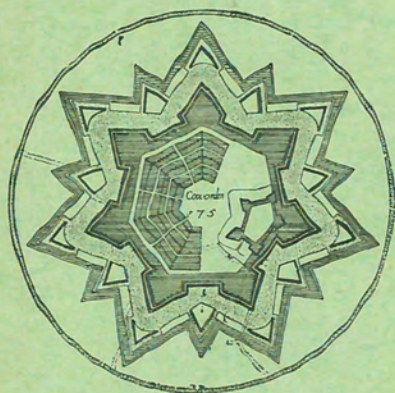

1954

Jaarverslag

OVER

1954

STICHTING MENNO VAN COEHOORN

STICHTING MENNO VAN COEHOORN

Opgericht 18 April 1932

Beschermheer Z.K.H. de Prins der Nederlanden

JAARVERSLAG OVER 1954

Inleiding

Het jaar 1954 heeft weder duidelijk aangetoond dat een instelling als onze Stichting reden van bestaan heeft.

Veelvuldig waren ook nu weer de objecten, wier behoud of verzorging onze aandacht kwam opeisen en haast even zo groot de problemen, waarvoor het Bestuur dientengevolge gesteld werd.

Doch ook thans mochten wij belangstelling en medewerking genieten, zowel van de Overheidsinstanties, als uit de „particuliere sector” van de Cultuur- en Natuurbescherming, bij de oplossing van die vraagstukken, waarvoor onze vereniging alleen de machtsmiddelen, resp. de spreekbuis van pers en andere propaganda, ontbreken.

In menig opzicht was voor ons werk 1954 een voortzetting van het daaraan voorafgaande jaar.

Wij kunnen dus in dit voorbericht gevoegelijk verwijzen naar de inleiding van het vorig jaarverslag, o.a. voor wat betreft de *19de-eeuwse fortificaties*, die meer en meer worden afgestoten door haar werkgever, het Ministerie van Oorlog. De rusteloos voortvliedende tijd, met zijn snelle ontwikkeling op technisch en defensie-gebied, leidt daartoe, onweerstaanbaar, maar begrijpelijk.

Toch is *afstoten* hier niet identiek met *prijsgave*, zonder meer. In het bijzonder bij de Genie-autoriteiten, ook de hoogste, leeft gelukkig het inzicht, dat de afgedankte vestingwerken, wegens hun geschiedenis en traditie, waard zijn, in tastbare vorm, als *Monumenten van geschiedenis en kunst*, behouden te blijven, veelal bovendien om het prachtige natuurschoon, dat zij bieden. Onze aanvankelijke overleggingen met de Genie hebben ons vertrouwen versterkt, dat wij op de goede weg zijn.

Even zeker, zo niet meer, blijven wij overtuigd van de steun, die het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en zijn adviseurs aan onze arbeid wil geven en waarvan ons ook in dit verslagjaar ruimschoots gebleken is. Alleen op deze wijze kunnen

J. Freese

de omvangrijke problemen van technischen aard, die de verzorging van vestingmonumenten als *Naarden*, *Hellevoetsluis*, *de Texelse schans*, *Heusden*, enz. nu reeds opleveren en die voor de *Waterlinieforten* te wachten staan, tot een goede oplossing worden gebracht. Tenslotte doen wij hierbij nog eens een oproep aan alle belangstellende landgenoten, om als begunstiger tot onze Stichting toe te treden en aan hen die reeds begunstiger zijn, ons met hun raad en kennis van zaken terzijde te willen staan.

Besturen, Commissiën en Correspondenten

Wij zonden onzen Beschermheer, Z.K.H. Prins Bernhard, behalve het jaarverslag van de Stichting, een stel tekeningen van het Oud-nieuw-Nederlandse Vestingstelsel, waarvoor wij de bijzondere dank van Z.K.H. in ontvangst mochten nemen.

Hoofdbestuur

Hoewel hij sedert 1940 geen deel meer uitmaakte van het Hoofdbestuur, memoreren wij hier het overlijden, op 6 Maart 1954, van Dr JAN KALF, een der oprichters van de Stichting en tot zijn aftreden als Directeur van het Rijksbureau voor de Monumentenzorg lid van het Hoofdbestuur. De naam van de heer KALF zal voor altijd aan de geschiedenis van de Nederlandse Monumentenzorg verbonden blijven; ook de historische vestingwerken mochten zich steeds in zijn belangstelling verheugen.

De in 1954 periodiek aftredende leden van het Hoofdbestuur, de heren H. BAKKER, Mr P. J. VAN DER MARK, Luitenant-Kolonel A. H. MOHR, Jhr Ir SIX VAN WIMMENUM en Dr W. J. A. VISSER werden herkozen en hebben hun benoeming aanvaard. De heer Ir H. M. BUSKENS bedankte als lid wegens verandering van functie.

Dagelijks Bestuur

Het in 1954 periodiek aftredende lid, de heer L. J. DE LAGH, werd herbenoemd.

De *Studiecommissie* zette haar werkzaamheden aan de *Atlas* van historische vestingwerken in Nederland voort. Na het blad *Friesland* is thans ook, in nauw overleg met de Prov. Planologische Dienst en na een algemene bespreking met ons Hoofdbestuurslid Mr J. VINK, het blad *Groningen* gereed gekomen; de bladen *Drente*, *Overijssel* en *Gelderland* zijn in bewerking. De Stichting diende bij het Prins Bernhard-fonds een verzoek in om in de, aan de uitgave van de atlas verbonden kosten een subsidie te mogen ontvangen. De kosten van de kaarten moeten nl. vergoed worden aan de Topografische Dienst die ons daarvoor in Juni een prijs-opgaaf verstrekte.

Correspondenten

Onze correspondent voor de Achterhoek van Gelderland, de Overbetuwe en de Lijmers, de heer H. STAM, zond ons wederom een belangwekkend historisch overzicht betreffende een aantal Gelderse vestingwerken. Het betreft hier Knodsenburg (tegenover Nijmegen), Sterrenschans (bij Pannerden), fort Elden, de Werken boven en beneden Lent en de schans bij Bergsche Hoofd tussen Zevenaar en Pannerden. De daarin vermelde gegevens zijn voor het werk van de Studiecommissie van veel belang.

Onze correspondent voor Noordholland benoorden het Noordzeekanaal, Mr P. J. BELONJE, deed ons een rapport toekomen over de huidige toestand van de Oude Schans op Texel, alsmede een tekening van de voormalige ammunitiekelder in het Clarissenbolwerk te Alkmaar.

Donateurs en Begunstigers

Sedert de verschijning in Mei 1954 van de nieuwe ledenlijst, vielen tot einde April de volgende mutaties voor:

Als *begunstiger* van de Stichting traden toe:

De heren R. BUISMAN te Maartensdijk, Prof. Dr G. C. DIBBETZ te Overveen, Lt. Kolonel P. J. DOORNEBAL te 's-Gravenhage, A. J. DE KONING te Hoofddorp, J. C. MINK VAN DER MOLEN te Amsterdam, Mr G. OVERDIEP te Groningen, F. D. PIGEAUD te Hilversum, H. STAM te Zevenaar en W. VASBINDER te Bellingwolde.

Daarentegen bedankten als *begunstiger* de heren R. J. KAHREL te Amstelveen, C. B. M. KAMP te Eck en Wiel en H. C. VERMAAT te Moordrecht, terwijl ons door de dood ontvielen de heren M. IRISH STEPHENSON en G. A. PRINS te 's-Gravenhage.

Financieel Overzicht 1954

	Lasten	Baten
Contributies	—	f 1225.50
Interest	—	„ 267.39
Willemstad	f 3156.05	„ 428.89
Secretariaat	„ 766.20	—
Reis- en verblijfkosten	„ 51.52	—
Contributies en bijdragen aan derden	„ 56.50	—
Diverse onkosten.....	„ 227.77	—
Nadelig slido	—	„ 2336.26
	f 4258.04	f 4258.04

Vergaderingen, Bezoeken, Excursies

De jaarlijkse vergadering van het Hoofdbestuur vond plaats op Zaterdag 12 Juni 1954 in Hotel Noord-Brabant te *Utrecht*. Na de behandeling van het huishoudelijk gedeelte stelde de Voorzitter in tegenwoordigheid van een groot aantal donateurs, begunstigers en correspondenten het jaarverslag aan de orde, dat door de Secretaris werd toegelicht en op enkele punten aangevuld. Na de Rondvraag vertrok het gezelschap naar het fort bij *Rijnauwen*, dat onder leiding van de Eerstaanwezend Ingenieur der Genie te Utrecht, de Luitenant-Kolonel W. F. K. ENGELBRECHT en de Luitenant G. J. MENZEL, werd bezichtigd. Te Utrecht teruggekeerd werd een gezamenlijke koffiemaaltijd genuttigd in „Noord-Brabant”, waarna het tweede gedeelte van de excursie volgde: een bezoek aan het fort *Everdingen*. Onder leiding van genoemde E.a.I. en de Kapitein N. J. M. WINTER werd ook dit fort met grote belangstelling bekeken en het gezelschap genoot tenslotte boven op de toren van het fort van het prachtige uitzicht over het rivierlandschap. In het restaurant „Vianen” aan de Rijksweg bood de Stichting de deelnemers de thee aan, waarna de Voorzitter met een woord van hartelijke dank aan de organisatoren, de heren Ir BARDET en ENGELBRECHT, benevens aan de heren MENZEL en WINTER, de excursie besloot.

Het Dagelijks Bestuur vergaderde maandelijks in het gebouw van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg; de Adjunct-Secretaris verzorgde de notulen van deze vergaderingen.

Leden van het Dagelijks Bestuur brachten in 1954 een bezoek aan de vestingwerken te:

Breda;
 Culemborg;
 Diemerdam (Werk aan het IJ);
 Doesburg (Hoge en Lage Liniën);
 Hellevoetsluis;
 Hinderdam;
 Muiden (Slot en Westbatterij);
 Naarden;
 Ochten — de Spees (linie);
 Oudeschans (bij Bellingwolde);
 Uitermeer.

De Ondervoorzitter vertegenwoordigde de Stichting in de op 16 Januari 1954 gehouden vergadering van de „Studiekring voor de Veluwe”, de Voorzitter in die van „Natuurmonumenten” op 3 September te Culemborg.

Op 20 Februari 1954 werd in een gemeenschappelijke bijeenkomst met het Bestuur van de Stichting „Vrienden van de Vesting Naarden” uitvoerig van gedachten gewisseld omtrent tal van vraagstukken, welke op de vesting Naarden betrekking hebben en daarna een bezoek aan het bastion Turfpoort gebracht.

Propaganda, enz.

De Secretaris schreef in de "Publications" van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap een artikel, getiteld: „Het beleg van Maastricht door Parma in 1579".¹⁾

Het periodiek „De Maasgouw" bevatte wederom enige belangrijke artikelen, nl. van de Generaal-Majoor b.d. Ir M. TANS, over de verdediging en capitulatie van Maastricht in 1794 en van onze begunstiger de heer L. J. MORREAU over de vestingwerken van Sittard en Maastricht.

Een vouwblad over Maastricht's fortificaties is in bewerking.

De Secretaris stelde te Zürich een onderzoek in naar enige van de oude vestingwerken dier stad. Tussen 1642 en 1680 is de stad in een grote gebastioneerde vesting herschapen met bolwerken naar het Oud-Nederlandse systeem, waarvan nog enige restanten aanwezig zijn o.a. het bastion „de Kat" thans Botanische tuin. De Stichting „Het Limburgs Landschap" gaf een fraai uitgevoerd propagandaboekje uit, terwijl de Raad van Overleg inzake de Schoonheid van Stad en Land in de Provincie Noordbrabant een rijk geïllustreerde brochure het licht deed zien, waarin ook aan het doel van onze Stichting een hoofdstuk wordt gewijd.¹⁾

Bemoeiingen van de Stichting ten aanzien van het behoud van Historische Vestingwerken

FRIESLAND

Bolsward

De Burgemeester zond ons een tekening van de huidige situatie van de wal aan de Oostzijde van het stadje, waarop ook het Hoge Bolwerk is te onderscheiden. De stadsgracht blijkt ten dele nog aanwezig te zijn. Wij vonden in een en ander aanleiding, er bij de Burgemeester op aan te dringen de restanten van de oude vestingwerken en -grachten in zijn gemeente zoveel mogelijk te sparen.

Wyckel

Wijlen de heer J. M. F. GRAAF VAN LIMBURG STIRUM vermaakte de eigendom van de zich in de N.H. Kerk te Wyckel bevindende graftombe voor MENNO, BARON VAN COEHOORN, aan zijn dochter,

¹⁾ Enige exemplaren hiervan zijn nog op aanvraag bij het Secretariaat gratis verkrijgbaar.

Mevrouw AUKES te 's-Gravenhage zulks ten behoeve van haar zoon MENNO. Onder deze omstandigheden zal de Stichting derhalve, in afwijking van de in 1948 gedane, maar nog niet definitief aanvaarde, aanbieding, geen eigenaresse van de tombe worden.

GRONINGEN

Oudeschans

In verband met een op handen zijnde ruilverkaveling tussen de dorpen Bellingwolde en Blijham zal de Westerwoldse A in die omgeving gedeeltelijk moeten worden omgelegd, waardoor de situatie rondom Oudeschans ingrijpend zal worden gewijzigd. De A zal in de toekomst in een grote bocht om de „Oude schans” worden heengelegd.

Tijdens een bespreking met de Burgemeester van Bellingwolde is ons toegezegd, de buitenomtrek van de schans weer zoveel mogelijk in een goede toestand te brengen.

OVERIJSEL

Deventer

Onze correspondent, de heer MAASKANT, berichtte ons, dat het gemeentebestuur belangstelling aan den dag legt voor de restauratie van de tengevolge van de oorlogshandelingen te voorschijn gekomen fragmenten van de oude stadsmuur. De architect Ir W. P. C. KNUTTEL heeft een ontwerp gemaakt voor het herstel van de gedeelten muur nabij de Bokkingshang en het Emmaplein. Onze Stichting zou het uiteraard toejuichen indien men hier tot restauratie zou overgaan.

Loozerlinie

Onze correspondent de heer MAASKANT blijft terzake diligent. De eigenaar wil weliswaar niet tot verkoop van de linie overgaan, doch voorlopig bestaat geen reden tot ongerustheid.

GELDERLAND

Besselingerschans

Onze correspondent, de heer H. STAM, berichtte ons, dat ook in 1954 wederom motorwedstrijden zouden worden georganiseerd op de Besselingerschans in de gemeente Lichtenvoorde. Op ons verzoek stelde hij een rapport samen over de huidige toestand van de schans. Bovendien plaatste de heer STAM een artikel over de historische betekenis der schans in „De Gelderlander”; een exemplaar van dit artikel deed hij de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg toekomen. Aangezien de schans particulier bezit is, zal het

zonder medewerking van de eigenaar niet mogelijk zijn aan de jaarlijks terugkerende beschadigingen tengevolge van de motor-races een einde te maken. Als voordeel is te noemen dat de schade plaatselijk is en de wedstrijden ertoe bijdragen dat de schans blijft bestaan.

Doesburg

Wij brachten onder de aandacht van het Hoofd van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, dat van de in 1953 op de Hoge Linie te Doesburg geplante eikebomen een vrij groot aantal wegens sterfte of vernieling zal moeten worden vervangen. Zodra vanwege het Ministerie van O.K.W. een crediet is verleend, zal tot herplanting worden overgegaan.

Nijmegen

Uit Nijmegen bereikte ons het verzoek, medewerking te willen verlenen aan het behoud van de Lindenberg, een holle, naar de Waal afdalende weg, die het Valkhof van de oude stad scheidt. Naar onze mening is dit geen aangelegenheid van vestingbouwkundige aard, daar het Valkhof nimmer een afzonderlijk deel van de vesting Nijmegen heeft uitgemaakt.

Linie Ochten—de Spees

Met de uitvoering van de werkzaamheden aan het voormalige fort aan de Spees is een aanvang gemaakt, nadat in Maart onzerzijds een bespreking ter plaatse werd gehouden met het Hoofd van het ambtsgebied der Nederlandse Heidemaatschappij te Tiel.

Zutphen

Het gemeentebestuur deelde ons mede, dat het niet over de benodigde middelen beschikt om de restauratie van het nog aanwezige gedeelte van het vóór de voormalige Vispoort gelegen hoornwerk, waaraan enige jaren geleden reeds voorzieningen zijn getroffen, voort te zetten. Tenzij op belangrijke financiële steun van de Overheid kan worden gerekend, zou de gemeente er de voorkeur aan geven, tot egalisatie over te gaan. Wij hebben geantwoord, dat wij de verdwijning van het hoornwerk (in 1701 door COEHOORN aangelegd), waarbij dan tevens de in vroeger jaren met geldelijke steun van de Overheid getroffen voorzieningen ongedaan zouden worden gemaakt, tenzeerste zouden betreuren.

LIMBURG

Maastricht

1. Met grote voldoening heeft de Stichting vernomen, dat de verdere restauratie van de Hoge Bossche Fronten thans met energie zal worden aangevat. De Tuinarchitecte, Mejuffrouw C. POLAK DANIËLS, heeft een plan voor de aanleg van een volkspark met heemtuinen, openluchttheater, enz. opgemaakt. Wij kunnen ons met de algemene opzet verenigen, mits de scheiding tussen taluds en droge grachten niet verloren zal gaan, de wandelpaden zullen worden beperkt, de vestigbouwkundige lijnen zoveel mogelijk gevolgd en de bomen niet te dicht langs de grachten worden geplant.

2. Onze begunstiger, de heer L. J. MORREAU, vestigde onze aandacht op een besluit van het gemeentebestuur, de in het voormalig ravelijn A van de Lage Bossche Fronten gelegen kazemat of „dépotoire” af te breken. Door tussenkomst van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap ontvingen wij een door architect J. SPRENGER opgesteld rapport over dit „dépotoire”. Inmiddels werd het gebouw verhuurd aan de Lijm- en Gelatine-fabriek te Delft, waardoor te elfder ure de volledige sloping is voorkomen.

Een tekening van de afwerking van de gevel en nieuwe inrichting van de kazemat werd ons door de Directie van de fabriek ter hand gesteld.

Sittard

Met voldoening hebben wij kennis genomen van de instelling van een Commissie, welke tot taak heeft het gemeentebestuur te adviseren bij het vaststellen van een kernplan voor de oude stad binnen de wal.

NOORDBRABANT

Bergen op Zoom c.a.

In verband met de voorgenomen afgraving van een gedeelte, lang ongeveer 400 m van de liniewal bij het fort Roover, vroeg de Provinciale Planologische Dienst in Noordbrabant ons of het van belang zou zijn die wal te sparen uit historische overwegingen. Van de 18de-eeuwse linie van Bergen op Zoom naar Steenberg en maakte ook het reeds uit 1628 daterende fort Roover, een vierkante schans met buitenwerken, deel uit. Thans zijn nog slechts dit fort, een gedeelte van het fort Pinsen en een stuk van de tussengelegen wal over. Mede in overleg met de heer Mr J. BELONJE, die van deze linie een studie heeft gemaakt, hebben wij geantwoord dat de forten en de linie bijeen horen en het daarom naar onze

mening zeer te betreuren zou zijn, indien de ongeveer 400 meter lange „terreinrug” zou worden afgegraven.

Geertruidenberg

De Burgemeester heeft onze mening ingewonnen betreffende de voorgenomen bouw van een nieuwe R.K. Kerk op het terrein naast het bastion met de kat, op een plaats, waar zich de (nu gedempte) vestinggracht heeft bevonden. De Burgemeester achtte persoonlijk deze plaats niet geschikt.

Onze Stichting kan zich met deze zienswijze geheel verenigen en heeft het gemeentebestuur in overweging gegeven, een andere plaats voor de te bouwen kerk te zoeken.

Voorts vroeg het gemeentebestuur ons advies inzake de voorgenomen uitdieping van een gedeelte van de vestinggracht en de verbreding van de landtong ten Noorden van de enveloppe met de uitkomende specie. Wij hebben medegedeeld ons daarmede te verenigen, maar gaarne zouden zien, dat de wal van de enveloppe weer onder profiel wordt gebracht met behulp van de uitkomende grond.

's-Hertogenbosch c.a.

De Stichting „Het Noordbrabants Landschap” verzocht ons, medewerking te willen verlenen aan haar actie tot behoud van het Bossche Broek, een uniek natuurlandschap, dat door een op handen zijnde ruilverkaveling wordt bedreigd. Onze correspondent de heer R. J. G. M. VAN HASSELT stelde een onderzoek in, waarbij is gebleken, dat de voormalige *Pettelaarschans* in ieder geval buiten deze ruilverkaveling zal blijven.

Op verzoek van een ter bestudering van de geschiedenis van *Vught* ingestelde commissie, verstrekte onze Secretaris enige gegevens over de geschiedenis van de *lunetten* van de voormalige *legerplaats* bij *Vught*.

Liniën van den Hout en de Munnikenhof

De Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen heeft het Staatsbosbeheer medegedeeld, dat zijn ambtgenoot van Landbouw van oordeel is, dat deze liniën bezwaarlijk buiten de geprojecteerde ruilverkaveling kunnen worden gehouden. Zulks impliceert evenwel niet, dat zij mogen worden geslecht. Nu de Stichting „Het Noordbrabants Landschap” van de aankoop heeft afgezien, zullen de liniën onder het Staatsbosbeheer komen te ressorteren, terwijl het Departement van O.K.W. de eigendom verwerft.

Deze oplossing van de reeds zo lang lopende kwestie verheugt ons zeer.

Heusden

Het gemeentebestuur berichtte ons, dat het in verband met de uitbreiding van de scheepswerf en de inrichting van een nieuw industrieterrein langs de Maas noodzakelijk werd geacht, een betere toegangsweg aan te leggen, welke de stenen vestingbeer in de rivierdijk richting Herpt zou moeten doorbreken. Hoewel het metselwerk niet meer geheel gaaf is, moet deze beer naar onze mening toch als een belangrijk onderdeel van de vestingwerken worden aangemerkt. Wij hebben het gemeentebestuur derhalve medegedeeld, dat wij tegen het maken van een coupure door de beer ernstig bezwaar hebben.

Bij nader overleg is gebleken dat, wegens de reeds lang bestaande ophoging van het terrein terplaatse, de coupure geen grotere diepte behoeft te verkrijgen dan 2 m onder de kruin. Mitsdien heeft de Minister van O.K.W. op advies van de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg besloten, zich tegen het aanbrengen van de coupure niet te verzetten, daar de toegang tot het voor de gemeente zo zeer belangrijke industrieterrein niet op een andere wijze te verwezenlijken is.

Willemstad

1. Onze Stichting ging met de nieuwe begrenzing van de terreinen nabij de voormalige Landpoort accoord, mits het onderhoud en de eventuele vernieuwing van de op erfpachtgrond weder opgerichte en nog op te trekken profielmuren nimmer ten laste van de Stichting zullen komen.
Overigens achten wij het zeker vermeldenswaard dat de toegang tot de vesting is verbeterd en zal blijven herinneren aan het krachtig ingrijpen van het gemeentebestuur, in nauwe samenwerking met onze correspondent, bij het herstel van de watersnoodschade in 1953.
2. Omtrent een ons door het gemeentebestuur gezonden verzoek, om vergunning te verkrijgen voor het maken van een uitweg voor de nabij de Hoge Weg, buiten de buitengracht terplaatse, in aanbouw zijnde houten woningen, hebben wij het gevoelen van de E.a.I. der Genie te Breda ingewonnen. Het betreft hier een consolidatie van een enige jaren geleden in feite reeds tot stand gekomen demping van een strook van de buitengracht.
3. De Inspectie Verbindingsdienst heeft vergunning verzocht tot het leggen van een veldkabel tussen het Arsenaal en bastion IV, teneinde een betere verbinding tot stand te kunnen brengen. De P.N.E.M. verzocht toestemming voor de aanleg van een ondergrondse laagspanningskabel in gronden nabij de voor-

malige Landpoort, welke onze Stichting in erfpacht bezit. Onzerzijds bestaat tegen het leggen van deze kabels geen bezwaar, mits de E.a.I. te Breda zich met een en ander kan verenigen.

4. Het gemeentebestuur opperde het denkbeeld, op de wallen enige banken te plaatsen voor ouden van dagen. Dit sympathieke voorstel is door onze Stichting gaarne ingewilligd.
5. Onze correspondent, de heer MARIS, slaagde erin, voor de binnenruimte van bastion VII een andere huurder te vinden. In verband met het expireren van een aantal pachtovereenkomsten heeft onze correspondent ons voorts ontwerpen voor een aantal nieuwe contracten toegezonden. Het Dagelijks Bestuur heeft zijn goedkeuring daaraan gehecht.
6. De Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen heeft in 1951 aan het gemeentebestuur van Willemstad toestemming verleend tot het oprichten van een slangenmast achter de nieuwe Brandweerkazerne, mits deze uitschuifbaar zou worden gemaakt. Om reden van technische aard verzocht het gemeentebestuur thans de uitschuifbare mast als vaste mast te mogen uitvoeren. In overeenstemming met het terzake door de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg uitgebrachte advies heeft de Minister echter besloten, zijn aanvankelijk standpunt te handhaven.

Woudrichem

De Minister van Oorlog berichtte ons zijn voornemen, het buiten de Koepoort gelegen ravelijn aan de gemeente over te dragen, teneinde het gemeentebestuur in de gelegenheid te stellen, daarop woningen te doen bouwen. Onze Stichting zou deze bebouwing uiteraard zeer betreuren en heeft zulks medegedeeld aan de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg. In overeenstemming met het terzake door deze Commissie uitgebrachte advies, heeft de Minister van O.K.W. er bij zijn ambtgenoot van Oorlog op aangedrongen, het ravelijn in zijn huidige vorm te handhaven. De mogelijkheid is niet uitgesloten, dat het ravelijn en de overige vestingwerken van Woudrichem, na opheffing dier vesting, in materieel beheer aan het Departement van O.K.W. zullen overgaan.

UTRECHT

Nieuwe Hollandsche Waterlinie

De Eerstaanwezend Ingenieur der Genie te Utrecht zond ons afschrift van een door hem ingediend voorstel, om de buiten militair gebruik te stellen vestingwerken van de Nieuwe Holland-

sche Waterlinie in drie categorieën A, B en C in te delen. Categorie A zou de vestingwerken omvatten, die tot elke prijs in hun huidige staat moeten worden behouden; categorie B die, waaraan min of meer ingrijpende wijzigingen zouden kunnen worden toegelaten, en categorie C de vestingwerken, welke niet als monument zijn te beschouwen en eventueel kunnen worden prijsgegeven. Al zullen ongetwijfeld in enkele gevallen de meningen, in welke categorie een bepaald vestingwerk dient te worden gerangschikt, uiteenlopen, onze Stichting heeft met grote belangstelling van het voorstel van de E.a.I. kennisgenomen en zal gaarne zien dat zijn prijzenswaardig initiatief ook in andere Eerstaanwezendschappen wordt overgenomen. Uiteraard zal met betrekking tot de indeling van de vestingwerken overleg met enige andere instanties gewenst zijn, daar behalve de krijgskundige betekenis ook de landschappelijke en (of) natuurwetenschappelijke waarden doorslag kunnen geven om te trachten, het behoud dier werken te verzekeren. Wij spreken de hoop uit, dat in het volgend jaarverslag hieromtrent meer concrete gegevens zullen kunnen worden vermeld.

NOORDHOLLAND

Werk aan het IJ vóór Diemerdam

Op verzoek van de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg stelden wij een onderzoek in naar de huidige toestand van het bij Koninklijk Besluit van 30 Augustus 1954 opgeheven werk aan het IJ vóór Diemerdam. Deze kustbatterij werd tussen 1889 en 1897 gebouwd terplaatse waar in 1805 een redoute was aangelegd. De emplacementen bleken nog intact te zijn, maar de Westelijke wallen zijn grotendeels geslecht. Wij hebben mitsdien bericht aan Monumentenzorg dat er niet voldoende aanleiding bestaat om maatregelen te nemen tot behoud van het werk als historisch monument.

In deze zin heeft de Rijkscommissie aan de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen geadviseerd.

Haarlem

Wij vernamen, dat van gemeentewege eindelijk begonnen is met de reeds in 1946 ontworpen en toen door ons zeer bestreden veranderingen van het Prinsbolwerk, welke een verbetering van de verkeerssituatie aldaar beogen, doch waarbij het bolwerk als monument zeer zou lijden. De Rijkscommissie voor de Monumentenzorg heeft het gemeentebestuur verzocht, omtrent deze veranderingen alsnog nader overleg te willen houden.

Hinderdam

Op verzoek van het Staatsbosbeheer stelde de Stichting een onderzoek in naar de huidige staat van het fort Hinderdam. De ter plaatse in de Vecht gelegen dam („de Hinderdam”) werd in 1673 vervangen door een sluis te Muiden. In hetzelfde jaar werd het in 1672 voorlopig aangelegde fort verbeterd en kreeg het de vorm welke het tot de modernisering omstreeks 1860 heeft vertoond.

Het thans als vestingwerk opgeheven fort maakt, gezien van buiten de wallen, een goede indruk, doch de oude gemetselde gebouwen zijn in vervallen toestand. Als monument van landschapsschoon is het zeer zeker van waarde; onze Stichting heeft dan ook gemeend, op het behoud te moeten aandringen.

Muiden

1. Het door het Staatsbosbeheer opgestelde beplantingsplan voor de naaste omgeving van het *Muiderslot* gaf de Stichting aanleiding voor te stellen op een deel van de wallen rondom het slot geen bomen aan te brengen, omdat zulks het gezicht op het slot te veel zou benemen. Op enkele bastions kan echter een dubbele rij bomen worden geplant.
2. Inzake de *Westbatterij* is de Stichting van mening, dat deze in ieder geval gehandhaafd dient te blijven.
3. De Slotvoogd van het *Muiderslot* riep onze medewerking in teneinde te komen tot de afbraak van twee, de naaste omgeving van het kasteel sterk ontsierende, uit de 2e helft der 19de eeuw daterende, bomvrije gebouwen. De Stichting deelde, na overleg met Monumentenzorg, mede zich met de afbraak van deze beide remises te kunnen verenigen, mits de in het Noordelijk bastion gelegen poterne, welke de toegang vormt tot de stenen beer met sluis in de Oostzeedijk, en de gekazemateerde batterij in de lage linkerflank van het Oostelijk bastion behouden blijven. De genoemde beer dateert eveneens uit de 19de eeuw en bezit een monnik van vierkante vorm. In overeenstemming met het terzake door onze Stichting aan de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg uitgebrachte advies heeft de Minister van O.K.W. aan zijn ambtgenoot van Oorlog gevraagd, de beide gebouwen bij wijze van oefening kosteloos door de parate genietroepen te willen doen verwijderen. De Minister van Oorlog heeft hierin toegestemd en medegedeeld dat de verwijdering omstreeks Januari 1955 zal aanvangen.

Naarden

1. De Stichting „Vrienden van de Vesting Naarden” verkreeg vergunning tot het ingebruiknemen van het bastion Turfpoort.

Mede op haar verzoek heeft het Staatsbosbeheer een beplantingsplan voor dit bastion uitgewerkt.

Hierbij zullen op ons advies op de lage flanken van het bastion geen bomenrijen komen, omdat daardoor het gezicht op de bekleedingsmuren van de hoge flanken zou worden belemmerd.

2. De Minister van O.K.W. heeft het gemeentebestuur bericht, dat zijnerzijds geen bezwaar bestaat tegen de herbouw van de zgn. Kippenbrug. Ofschoon wij dit niet hadden verwacht, stellen wij het nochtans op prijs dat de Minister bij zijn beslissing heeft bepaald, dat omtrent de toe te passen materialen overleg moet worden gepleegd met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg.
3. Tot onze teleurstelling moesten wij vaststellen, dat door de Genie aan het ravelijn Turfpoort—Nieuw-Molen uitgevoerde herstellingen aan een der bekleedingsmuren niet geheel bevredigend zijn uitgevallen, hetgeen vermeden had kunnen worden, indien tevoren met onze Stichting en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg overleg was gepleegd. Het werk is sindsdien zo goed mogelijk verbeterd.
4. Wij hebben voorts de aandacht van het gemeentebestuur gevestigd op de slechte toestand, waarin het ravelijn buiten de Utrechtse poort verkeert. De gronddekkingen van de beide zich daar bevindende remises zijn sterk afgekald; het zal aanbeveling verdienen hierin te voorzien. Het gemeentebestuur heeft toegezegd, aan deze zaak de nodige aandacht te zullen besteden; in het ravelijn zal voorts een speelweide met een nieuwe grasmat worden aangelegd.
5. Het blijkt een gedenksteen uit 1688 daterende Groot-Arsenaal werd tengevolge van een hevige brand op 22 November zwaar geteisterd. Gelukkig hebben wij inmiddels vernomen, dat de restauratie van het gebouw wordt voorbereid, waarbij overleg zal worden gepleegd met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg.

Texel (Oude Schans)

Wij riepen de medewerking in van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten, teneinde gezamenlijk te trachten de schans te behouden. Tijdens een bespreking met de Cultuurtechnische Dienst was ons namelijk gebleken, dat de schans bezwaarlijk buiten de ruilverkaveling zou kunnen blijven. Intussen vernamen wij, dat volgens het laatste plan de nieuwe waterloop buiten de schans om geleid zou worden. Wij zullen ons terzake tot de Plaatselijke Commissie voor de ruilverkaveling wenden.

Uitermeer

Met grote teleurstelling nam de Stichting kennis van de algehele slooping van het fort Uitermeer. Slechts de bomvrije toren bleef gehandhaafd; op het terrein zullen magazijnen worden opgericht.

ZUIDHOLLAND

Brielle

De Minister van Oorlog heeft ons medegedeeld, dat het nog bij zijn Departement in beheer zijnde gedeelte van de vestingwerken, met uitzondering van twee bastions, aan het Ministerie van Financiën zal worden overgedragen. Wij hebben deze bewindsman verzocht, om, alvorens tot vervreemding over te gaan, overleg te willen plegen met onze Stichting. De Inspecteur der Domeinen verzocht ons naar aanleiding daarvan te willen mededelen, of onze Stichting nog bijzondere voorwaarden wenste te stellen bij de uitvoering van de verbetering van de provinciale weg Brielle—Nieuwenhoorn. Wij hebben geantwoord, dat wij ons geheel kunnen verenigen met de reeds door de Minister van O.K.W. geuite wens, dat bij de uitvoering van deze werkzaamheden de beide monniken op de beer bij bastion V onaangetast zullen blijven. Tot onze voldoening hebben Gedeputeerde Staten van Zuidholland zich bereid verklaard, gelijktijdig met de uitvoering van bovenstaande werkzaamheden de saillant van bastion V te herstellen, mits de kosten ten laste van het Rijk (Departement van Oorlog) worden genomen.

Gorinchem

1. Het gemeentebestuur riep onze medewerking in voor het behoud van de oude kademuren van de Lingehaven. Hoewel onze Stichting de verdwijning van deze kademuren zou betreuren, heeft zij aan het gemeentebestuur bericht, dat deze aangelegenheid naar haar mening meer op het terrein van de Bond Heemschut is gelegen.
2. Het gemeentebestuur had het plan opgevat, de aan de rivierzijde van het bastion IV gelegen griend, welke eigendom van de gemeente is, met een dam af te sluiten en droog te leggen, teneinde op dit terrein een sportveld aan te leggen. Onze Stichting had daartegen bezwaar, omdat het aanzicht van de wal ter plaatse door de daartegenaan te bouwen tribunes ernstig zou worden geschaad. Tot onze voldoening heeft het gemeentebestuur nader medegedeeld, dat de realisering van dit plan op grote moeilijkheden zou stuiten zodat van de uitvoering is afgezien.

Hellevoetsluis

1. Het gemeentebestuur heeft een plan ontvouwd om tot een restauratie van het Zuid-Oostelijk deel van de vesting over te gaan. De kosten worden geraamd op ongeveer f 500.000,—. De toestand van een der bekledingsmuren is nl. zeer slecht, maar het zal toch aanbeveling verdienen, een gespecificeerde begroting voor de gehele vesting te doen opstellen en daarbij een splitsing te maken tussen het gedeelte van de vesting dat nog in beheer is bij het Ministerie van Oorlog en het gedeelte, dat de gemeente in eigendom bezit.
2. Het door de gemeente-architect opgestelde ontwerp voor een voetbrug over de Oostelijke vestinggracht welke zal worden gelegd naar het midden van de linker face van bastion VI, achtte onze Stichting weinig gelukkig. Door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg is een eenvoudiger plan ontworpen, dat naar onze mening de voorkeur verdient.
3. De Minister van Oorlog deelde ons mede, dat een gedeelte van de Militaire Rijksgrond te Hellevoetsluis aan het Ministerie van Financiën zal worden overgedragen. De gemeente is gegadigde voor de eigendom van deze grond, doch van Rijkswegge is het gemeentebestuur erop gewezen dat de betrokken vestingwerken in de Voorlopige lijst van Nederlandse monumenten vermeld staan.

Schoonhoven

Het gemeentebestuur wenste over te gaan tot demping van een smalle strook van de buitenzijde van de Grote Gracht in verband met de verbreding van de Lopikerweg. Hoewel wij deze demping betreuren, hebben wij ons er bij neergelegd, mits de te dempen strook zo beperkt mogelijk wordt gehouden en aan de waterzijde geen beschoeiing, maar een natuurlijk talud wordt aangelegd.

ZEELAND

Mauritsfort

Het Staatsbosbeheer te Bergen op Zoom verzocht ons inlichtingen te willen verstrekken over het Mauritsfort bij Hoek in Oost-Zeeuws Vlaanderen. Wij hebben, overeenkomstig ons vroeger aan de Nederlandse Heidemaatschappij gegeven advies (zie jaarverslag 1952 blz. 18) geantwoord, tegen de voorgenomen afgraving van de wal tot 1 meter hoogte geen bezwaar te hebben, mits de oude vorm van het fort zoveel mogelijk wordt gehandhaafd.

Philippine

Een dergelijk verzoek van het Staatsbosbeheer bereikte ons over

Philippine. Tegen de voorgenomen afgraving van een gedeelte van de wal van de Philippine-polder hebben wij geen bezwaar; de Zuid-Oostkant is veel belangrijker en wordt gelukkig niet bedreigd (zie jaarverslag over 1952 blz. 19).

Rammekens

De Rijksgebouwendienst maakte een aanvang met de verwijdering van nog uit de bezettingstijd aanwezige grond en puin op het binnenplein van het fort.

Sas van Gent

Op verzoek van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg nodigden wij onze correspondent, de heer SLOCK, uit te willen nagaan, in hoeverre nog restanten aanwezig zijn van de voormalige waterkorenmolen, welke zich oudtijds in de vestingwal van Sas van Gent heeft bevonden. Bij dit onderzoek is gebleken, dat nog een enkel restant van het oude gebouw aanwezig is, doch dat alle bijbehorende waterlopen zijn gedempt.

Veere, c.a.

Het was de Secretaris ter ore gekomen, dat bij een antiquair te Amsterdam een zeer fraaie tekening van het voormalig fort de Haak nabij Veere te koop zou zijn. Het betrof hier een zeldzaam exemplaar door de ingenieur JOHAN ELAND uit 1663. De vraagprijs was evenwel zo hoog, dat de aankoop ten behoeve van het archief van de Stichting geen doorgang heeft gevonden.

Aanwinsten

Aangekocht werd ten behoeve van de Bibliotheek der Stichting: Het eerste jaarboek van de Oudheidkundige Kring „De Oranjeboom” te Breda.

Ten geschenke werden ontvangen en in dank aanvaard, behalve de jaarboeken, jaarverslagen en tijdschriften van Verenigingen, waarmede relaties worden onderhouden:

1. Van de Amerikaanse Voorlichtingsdienst:
het boekwerk „Amerikaanse geschiedenis”.
2. Van onze correspondent voor Friesland, Ir Ch. C. VAN DER VLIS:
een overdruk van het door hem in "It Beaken" gepubliceerde artikel „Dokkum als vestingstad”.
3. Van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap en de gemeente Maastricht:
een door de architect J. SPRENGER opgesteld rapport over het

in ravelijn A van de Lage Bossche Fronten gelegen „dépotoire” met foto's en tekeningen.

4. Van de Voorzitter:
een collectie foto's van de vestingwerken van Avila (Spanje) en Carcassonne (Frankrijk).
5. Van de Secretaris:
een overdruk van zijn in de "Publications" verschenen artikel „Het beleg van Maastricht door Parma in 1579”.
6. Van onze correspondent, de heer H. STAM:
enige door hem in plaatselijke bladen gepubliceerde artikelen over de Besselingerschans, de Fossa Eugeniana, Knodsenburg, en IJsseloord.

Besluit

Overeenkomstig het gestelde in artikel 2 van het Huishoudelijk Reglement wordt dit verslag, na door het Dagelijks Bestuur te zijn goedgekeurd, in de jaarvergadering van het Hoofdbestuur aan laatstgenoemd bestuur aangeboden.

's-Gravenhage, 1 Mei 1955

De Secretaris,
W. H. SCHUKKING.

De Adjunct-Secretaris,
P. J. VAN DER MARK.

Goedgekeurd door het Dagelijks Bestuur:

W. H. Cool, voorzitter.

L. J. de Lagh, ondervoorzitter.

W. H. Schukking, secretaris.

Jhr Ir Six van Wimmenum, penningmeester.

Mr P. J. van der Mark, adjunct-secretaris.

PUBLICATIES

verkrijgbaar ¹⁾ bij of door tussenkomst van de Stichting
Menno van Coehoorn
(Zie ook blz. 5)

(aan te vragen bij het Secretariaat: Van Kijfhoeklaan 7 te 's-Gravenhage).

Werumeus Buning en Schukking „Wandelingen met Mars”	f	2.—
Plaatwerk „De wallen van Naarden”		- 10.—
Boekwerk Naarden 1350—1950 door C. A. de Bruijn en W. H. Schukking		- 5.—
Register op de jaarverslagen 1932—1950.	kosteloos	
Jaarverslag 1932—1933	f	0.15
„ 1934—1935		- 0.15
„ 1936		- 0.10
„ 1937		- 0.10
„ 1938		- 0.10
„ 1939		- 0.10
„ 1940		- 0.10
„ 1941—1945		- 0.30
„ 1946		- 0.10
„ 1947		- 0.10
„ 1948		- 0.10
„ 1949		- 0.10
„ 1950		- 0.10
„ 1951		- 0.10
„ 1952		- 0.10
„ 1953		- 0.10
Plattegrond en profiel Oud-Nederlandse Vestingstelsel .		- 1.50
Plattegrond, doorsneden en beschrijving Nieuw-Neder- landse idem		- 1.50
Foto-reproductie burcht te Leiden	kosteloos	

¹⁾ Zolang de voorraad strekt.

INHOUD

	blz.
Inleiding	1
Besturen, Commissiën en Correspondenten	2
Donateurs en Begunstigers	3
Financieel Overzicht 1954	3
Vergaderingen, bezoeken, excursies	4
Propaganda, enz.	5
<i>Bemoeiingen van de Stichting ten aanzien van het Behoud van Historische Vestingwerken</i>	5
Friesland	5
Groningen	6
Overijssel	6
Gelderland	6
Limburg	8
Noordbrabant	8
Utrecht	11
Noordholland	12
Zuidholland	15
Zeeland	16
Aanwinsten	17
Besluit	18
Publicaties	19
